Rp. 312.460 XLV. 353.

GESCHIEDENIS DER

BEELDENDE KUNST

DOOR

JAC. RIJKSE EN J. VAN BREEN

LEERAREN AAN DE ACADEMIE VAN BEELDENDE KUNSTEN TE 'S-GRAVENHAGE

[Deel I]

0000 1004307
0010 - 756 35 725

H. MEULENHOFF · AMSTERDAM · 1919

BAT.
GENOOTSCHAP
VAN
K.EN W.

Ze gebr
openbaart
geweien. [1])

Fig. 22. Te
in

[1]) An In
M. A. 1915.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

VOORBERICHT

Toen wij op verzoek van den uitgever de taak op ons namen een werk te schrijven over de geschiedenis der beeldende kunsten stelden wij ons voor een boek te leveren, dat behalve degenen, die belang stellen in de historische ontwikkeling dier kunsten ook anderen zou kunnen bevredigen.

Het zou n.l. ook een leiddraad worden voor bouwkundigen, beeldhouwers, schilders en kunstnijveren bij hun studie van de geschiedenis der kunstambachten.

Bovendien moesten de candidaten voor de verschillende akten M. O. teekenen er datgene in kunnen vinden, wat zij van de kunstgeschiedenis moeten weten, hetgeen thans slechts mogelijk is door raadpleging van verschillende werken.

In verband met den omvang van deze uitgave kan van volledigheid natuurlijk geen sprake zijn, wat de onderdeelen betreft.

Ter bereiking van een juiste chronologische volgorde, die in vele werken over kunstgeschiedenis minder juist is, hebben wij de algemeene geschiedenis meer op den voorgrond gebracht en haar met de kunstgeschiedenis zoo nauw mogelijk verbonden.

Teneinde de plaatsbepaling gemakkelijk te maken is bij elk hoofdstuk een beknopte schetskaart gevoegd, bevattende de meest belangrijke kunstcentra en de plaatsen die voor de ontwikkeling van een bepaalde periode van belang zijn geweest.

Aan de illustratie is de grootste zorg besteed, teneinde hen, die niet in de gelegenheid zijn onze musea en verzamelingen te bezoeken, een duidelijk beeld van de détails te geven, terwijl ook de reproductie in lijn het overnemen en het onthouden bij de studie aanmerkelijk verlicht. Alleen, waar een algemeene indruk van architectuur, plastiek of kleurverhouding gewenscht was, zijn autotypieën ingelascht.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Vooral bij de behandeling der stijlperioden, wier producten in ons land aanwezig zijn, is hierop de bijzondere nadruk gelegd.

Onder de afbeeldingen zijn vooral opgenomen de in onze vaderlandsche musea en verzamelingen voorkomende fragmenten van historische kunst en kunstnijverheid, met de bedoeling zooveel mogelijk gelegenheid te geven den tekst en de illustraties aan de werkelijkheid te kunnen toetsen.

Ten slotte rest ons hier nog een woord van welgemeenden dank te brengen aan allen die ons behulpzaam zijn geweest bij het samenstellen van dit werk; aan de professoren Dr. P. A. A. Boeser, Dr. W. B. Kristensen en Dr. H. van Gelder te Leiden en den Heer C. W. Lunsingh Scheurleur te 's-Gravenhage.

Wij hopen, dat dit werk ondanks de te verwachten tekortkomingen eenigermate aan de behoeften zal voldoen van degenen, voor wie het allereerst bestemd is en wien het met bescheidenheid wordt aangeboden.

Voor zakelijke opmerkingen houden wij ons ten zeerste aanbevolen.

DE SCHRIJVERS.

's-Gravenhage 1918.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

cten in ons
d.

nze vader-
enten van
ng zooveel
es aan de

nden dank
het samen-

oeser, Dr.
den Heer

tkomingen
, voor wie
eid wordt

aanbevolen.

RIJVERS.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Achilleus en de dochters van Lycomedes. Pompeijaansche muurschildering.
Casa dei Dioscuri.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

EERSTE BOEK.

INLEIDING.

STIJL IN HET ALGEMEEN.

De schoonheidskenmerken van kunstwerken worden bepaald door de kunstontwikkeling in het tijdperk van hun ontstaan.

Deze kenmerken, die in den loop der tijden veranderen, noemt men in het algemeen den stijl van het kunstwerk.

Het stijlbegrip van den kunstenaar hangt ten nauwste samen met zijn persoonlijke aesthetische ontwikkeling en technische vaardigheid, maar is tevens verbonden met den economischen toestand van het volk, dat hem zijn opdrachten geeft.

Deze economische toestand kent in 't algemeen perioden van ontwikkeling, bloei en verval. De kunst, die voor een belangrijk deel van dezen economischen toestand afhankelijk is, zal in aansluiting hiermede ook tijdperken doormaken van opkomst, bloei en achteruitgang. Elke stijlperiode kan dus onderverdeeld worden in een ontwikkelings , bloei en vervaltijdperk.

Naast den economischen toestand en de ontwikkeling van het volk, dat kunstwerken voortbrengt, zijn op den stijl ook van invloed de raseigenschappen van dat volk en den aard en ligging van het land, waar de stijl ontstaat en heerscht.

De stijl van een ras of van een land.

Als voorbeeld hiervan noemen we Egypte, dat door *zijn ligging in het Nijldal* een stijl heeft voortgebracht, die binnen zijn grenzen is geisoleerd en alleen in sommige latere perioden een directen invloed van buiten heeft ondergaan.

De beschaafdheid van dien stijl is te danken aan de *raseigenschappen* van de Egyptenaren, die door hunne scherpe opmerkingsgave, geestelijke

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ontwikkeling en gevoel voor poëzie in staat waren, de meesterwerken te scheppen, die ons thans nog verrassen.

De stijl van een godsdienst.

Vooral in de oudheid was de godsdienst een van de machtigste invloeden, die zijn stempel op een stijl kon drukken, ja zelfs door zijn wetten en bepalingen de banen kon aangeven, waarin de kunst moest worden geleid.

Verspreidt een godsdienst zich buiten zijn ontstaanscentrum, dan zal de stijl, die onder zijn invloed is ontstaan zich ook op den vreemden bodem ontwikkelen.

Hij zal zich dan aanpassen aan de natuurlijke gesteldheid van het land en o. a. den invloed ondergaan van de daar in gebruik zijnde materialen.

De invloed van het ontstaanscentrum van den godsdienst, waaruit de stijl afkomstig is, wordt op den achtergrond gedrongen en alleen de religieuse wetten en bepalingen geven leiding aan de te maken kunstwerken. Als voorbeeld noemen we hier de Christelijke en de Islamitische godsdiensten, waarvan het karakter in verschillende landen onder sterk uiteenloopende omstandigheden ieder voor zich van eenzelfden geest doordrongen blijft.

De stijl van een tijdperk.

Wanneer in een land de stijl van een bepaalde periode verslapt, b.v. door geestelijke armoede van den godsdienst, waarvan hij een uiting is, of door het zich losmaken van de dogmatiek, kan er een stijl ontstaan, die gebaseerd is op de economische ontwikkeling, die tijdens deze vervalperiode optreedt.

De stijl, die nu ontstaat, draagt niet het kenmerk van den godsdienst of van den volksaard, maar van de beschaving, waarvan hij een uiting is. De vroeg-Renaissance in Italië is hiervan een sprekend voorbeeld.

Is de geestelijke armoede zoo groot, dat er in het geheel geen drang tot een nieuwe stijlontwikkeling bestaat, dan komt het voor, dat de stijl van een naburig volk meer of minder gewijzigd, wordt aanvaard.

Noemen we hier slechts de Barok in de Germaansche landen.

Het eenheidsgevoel van een volk en de godsdienstige begrippen hebben tot nu toe als sterke banden de elementen van de samenleving bij elkaar gehouden.

Onder invloed van de hiervoor genoemde omstandigheden verslappen deze banden alras, en treedt het individueele meer op den voorgrond.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

De stijl van een kunstenaar.

Nu ontstaat de persoonlijke stijl van den kunstenaar en aan de groote werken op het gebied van de beeldende kunsten, wordt zijn naam of die van zijn school, direct verbonden.

Als voorbeeld hiervan noemen we de bouwwerken uit de middeleeuwen, voortbrengselen van den christelijken godsdienst, waarvan slechts bij uitzondering de namen der makers bekend zijn, in tegenstelling met die van de Renaissance, waarvan de bouwmeesters, ook die van vrij onbelangrijke gebouwen, genoemd worden.

Is zoo'n kunstenaar een krachtige persoonlijkheid, dan zullen zijn tijdgenooten en leerlingen allicht zijn opvattingen huldigen en zoodoende een school vormen, die kunstwerken voortbrengt, met meer of minder overeenkomende karaktereigenschappen.

Evenals in de middeleeuwen de macht van de kerk haar uiting vond in het scheppen van groote bouwwerken, zoo trachtten ook de vorsten door bevordering van de kunsten en wetenschappen hun macht tot uiting te brengen. Hierdoor ontstond er tusschen vorst en kunstenaar een bepaalde band, die leidde tot de karakteristieke resultaten, die we als overblijfsels van de regeeringsperiode van zulke vorsten nog kennen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Fig. 1. Schetskaart met de voornaamste plaatsen waar vóór-historische vondsten gedaan zijn.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

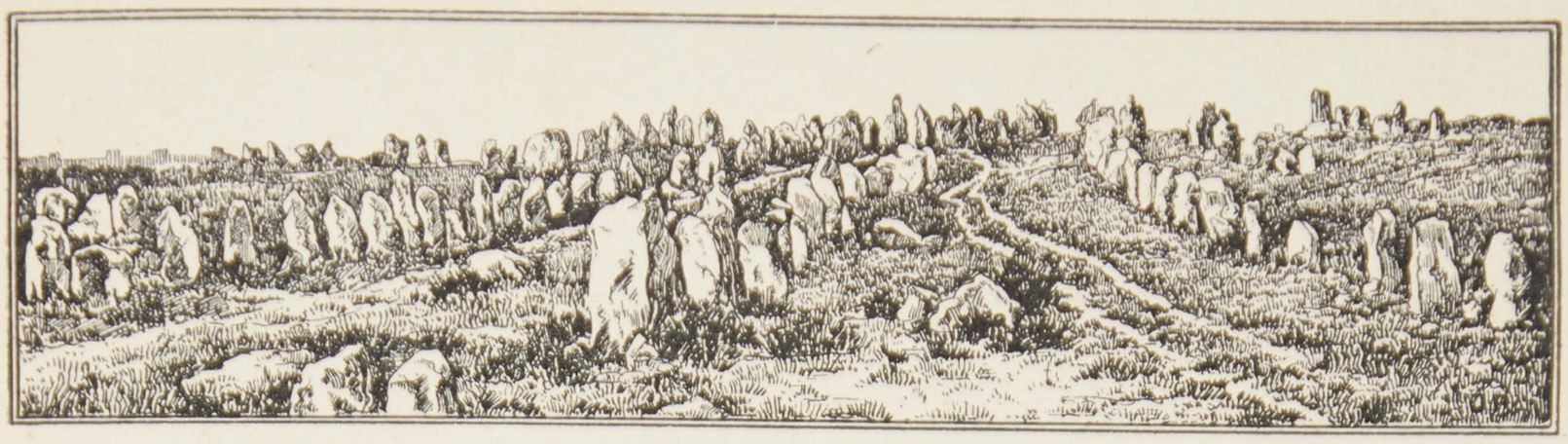

Fig. 2. Menhirs (alignements) te Kermario bij Carnac (Morbihan).

EERSTE DEEL.

HOOFDSTUK I.

VOORHISTORISCHE KUNST.

Voorafgaande aan de tijdperken, waarvan de beschrijving berust op geschiedkundige gegevens, heeft ieder volk in zijn jeugd een ontwikkelingsperiode doorgemaakt, waarvan deze gegevens tot op heden niet teruggevonden zijn. Deze periode noemt men de voorhistorische.

In de kunstgeschiedenis wordt deze periode onderverdeeld in twee hoofdtijdperken, bekend als het steen- en het metaaltijdperk.

I. STEENTIJDPERK.

A. **De oudere steentijd. Palaeolitische periode.** (± 3000 v. Chr.).

Fig. 3 – 6. Vuursteenen pijlpunten op gespleten steel bevestigd (1/2 W.G.) (gevonden in ons land).

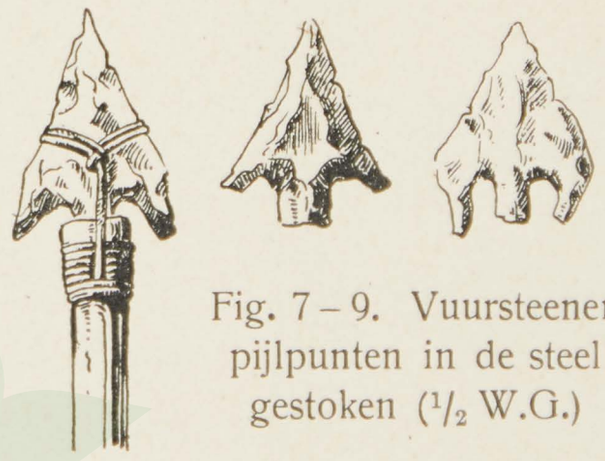

Fig. 7 – 9. Vuursteenen pijlpunten in de steel gestoken (1/2 W.G.)

De menschen woonden in deze periode in natuurlijke holen en leefden van jacht en vischvangst.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Ze jaagden op mammouths, wilde paarden en rendieren met uit vuursteen gekapte en ruw bewerkte wapens, zooals pijlen en bijlen, die met boomschors aan houten steelen bevestigd waren.

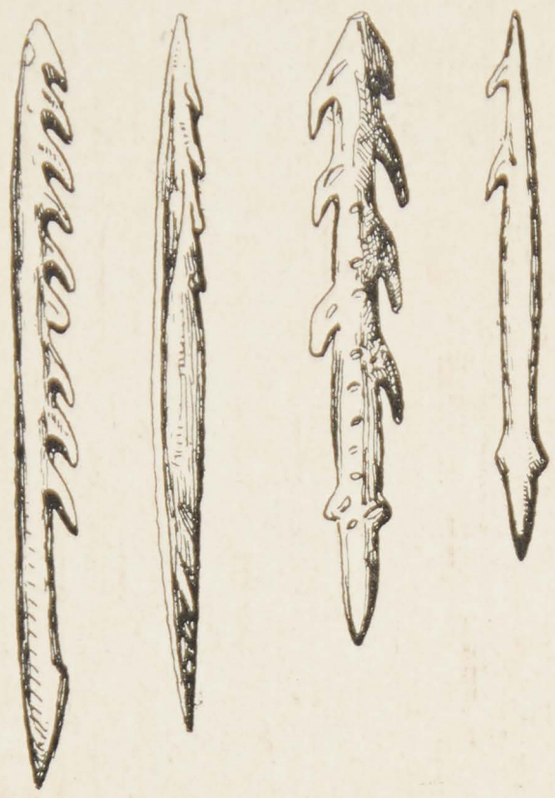

Fig. 10–13. Harpoenen uit rendierhorens (gevonden in ons land).

a. *b.*

Fig. 14–15. Steenen bijlen in rendierhorens (Noord-Europa). (*a.* 1/5 W.G. *b.* 1/3 W.G.)

a *a* *b* *c*

Fig. 16–19. *a.* Vuursteenen messen. *b.* Schraapbeitel. *c.* Lanspunt. 1/2 W.G.). (Gevonden in ons land.)

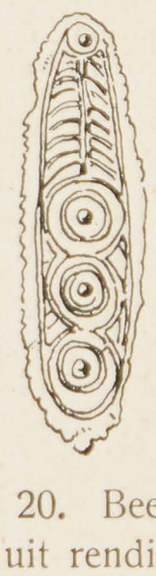

Fig. 20. Beenen hanger uit rendierhoorn vervaardigd.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Ze gebruikten messen en harpoenachtige wapens. Hun kunstzin openbaart zich in teekeningen op de wanden hunner holen en op rendiergeweien. [1])

Fig. 21. Voorstelling van Eskimo's op ivoor gegraveerd.

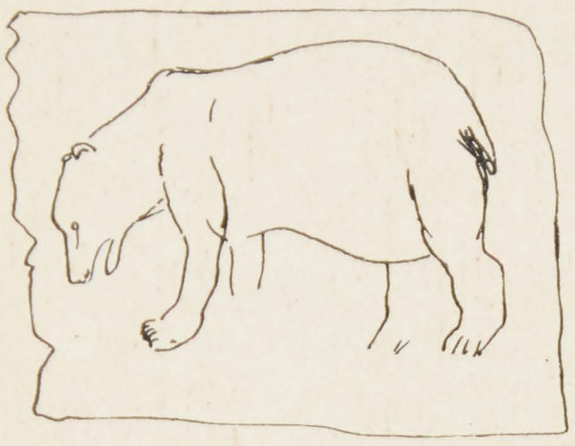

Fig. 22. Teijas (Beer) gekrast in steen.

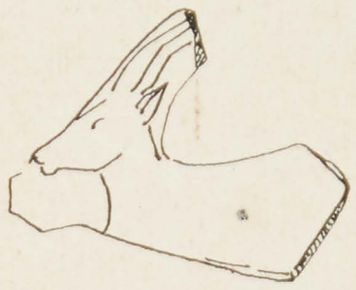

Fig. 23. Kop van een steenbok, ingekrast te Laugerie Basse.

Fig. 24. Fresco te Altamira. Wild varken.

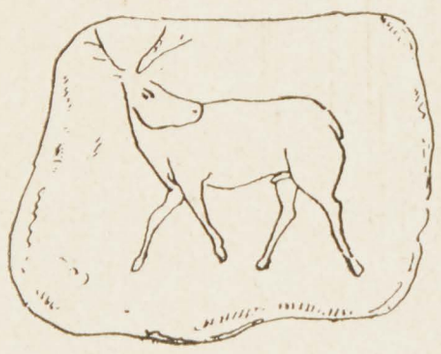

Fig. 25. Rendier ingekrast in steen te Langerie Basse.

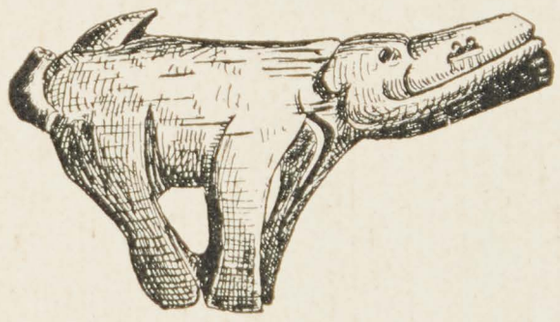

Fig. 26. Mammouth in hoorn, als handvat van een dolk ($^2/_3$ W.G.).

Fig. 27. Kop van een muskusos ($^2/_3$ W.G.).

Fig. 28. Rendier in hoorn ($^2/_3$ W.G.).

(Fig. 27 en 28 waarschijnlijk dolkhandvaten.)

---

[1]) An Introduction to the study of Prehistoric art by *Ernest A. Parkyn.* M. A. 1915.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Fig. 29. Hunnebed te Vries (Zuid-Laren).

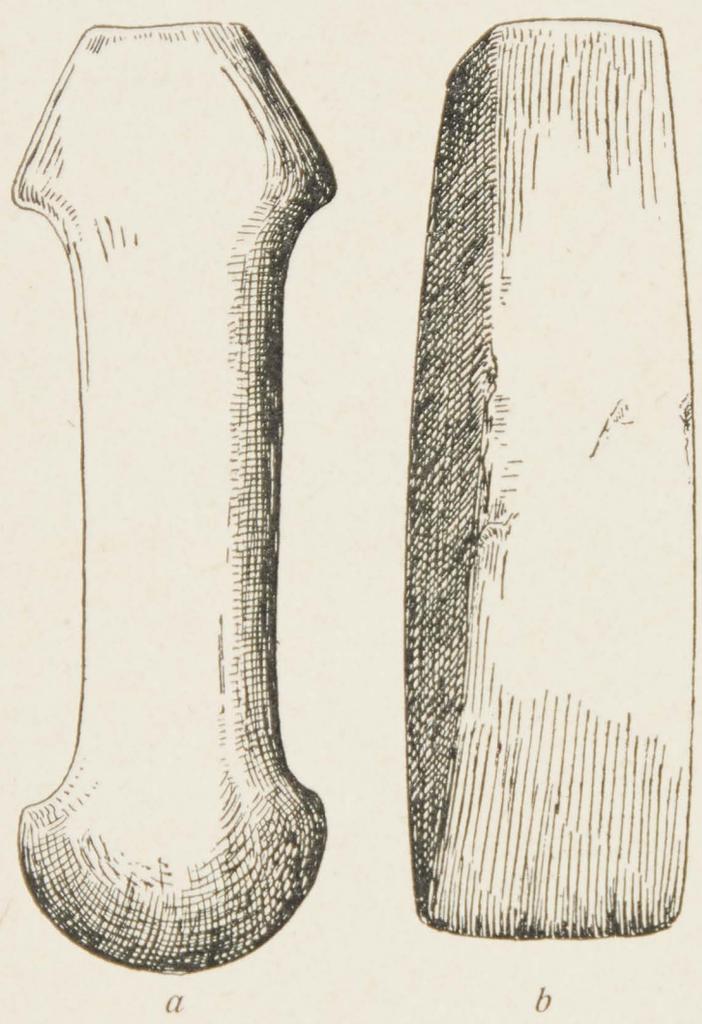

a *b*

Fig. 30–31.
Gepolijste steenen beitels.
a. Lang 18 c.M. *b*. Lang 29 c.M. (vuursteen).
Gevonden in Drenthe.

B. De jongere steentijd. (Neolitische periode).

De mensch woont thans, behalve in holen en in gaten in de aarde uitgegraven, in hutten uit takken opgebouwd en met leem besmeerd. Door de ontwikkeling van het gemeenschapsleven gaat hij over tot landbouw en veeteelt.

De hond wordt een huisdier en het hert neemt de plaats van het rendier in. De mensch weet nu zijn wapens te verbeteren door ze te slijpen en te polijsten en leert gaten in den steen boren om ze aan den steel te bevestigen.

Hij leert manden vlechten en maakt zonder pottebakkersschijf potten van leem, die in de zon gedroogd worden.

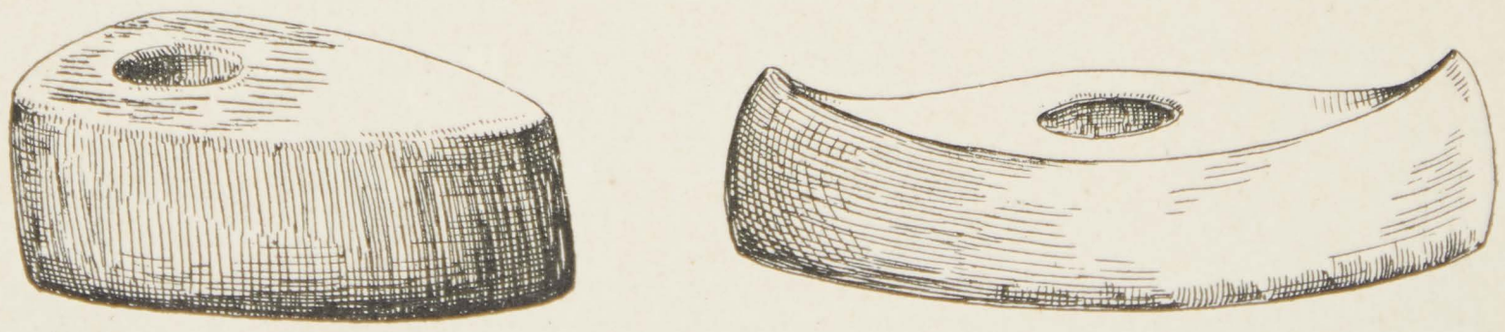

Fig. 32–33. Steenen bijlen ($^1/_3$ W.G.) gevonden in Gelderland.